

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

صحیفه سجادیه

ده فراز اول دعای بیستم

پایه دهم

دوره دوم متوسطه

ویژه مرحله آموزشگاهی مسابقات صحیفه سجادیه

وزارت آموزش و پرورش
معاونت پرورشی و فرهنگی
اداره کل قرآن، عترت و نماز

به نام او که جان را فکرت آموخت

فضیلت آراستگی

مطابق با درس
یازدهم
دین و زندگی ۱

مقدمه

همانطور که از قبل هم می‌دانستیم هر یک از ما ممکن است کمال را به یک گونه معنا کنیم اما قطعاً همه ما نزدیکی به خداوند را در اهداف و سبک زندگی مان بعنوان کمال نهایی در نظر داریم. این قرب الهی می‌تواند از گفتار، رفتار، عبادت انسان و ... ناشی شود و در نهایت سرتاپای وجود انسان را فرا گیرد و هر یک به بالاترین مرتبه خود یعنی کمال آن برسد.

راه رسیدن به کمال

اگر از هر یک از ما بخواهند راه‌های رسیدن به کمال را نام ببریم، با بررسی پاسخ‌ها می‌توانیم به این نتیجه برسیم که انسان برای رسیدن به کمال می‌تواند مسیرهای مختلفی را طی کند اما بدون شک بهترین و مطمئن‌ترین راه برای رسیدن به کمال، از طریق کلام الهی یعنی آیات قرآن و رفتار و سیره اهل بیت علیهم السلام بدست می‌آید. با عبور از اقیانوس بیکران صحیفه سجادیه و دقت و تفکر در این کتاب ارزشمند که از امام سجاد علیه السلام برای ما به یادگار مانده است می‌توان این مسیر را طی کرد و به مقصد نهایی رسید.

حضرت سجاد علیه السلام در دعای بیستم صحیفه سجادیه که به دعای مکارم الاخلاق مشهور است، ضمن سخنانی بسیار زیبا، راه‌های رسیدن به کمال در گفتار و رفتار را بیان کرده‌اند.

اولین چیزی که باعث می‌شود انسان در سیر تکاملی خود به سوی کمال نهایی‌اش یعنی قرب خدای متعال گام بردارد، ایمان است. ایمان روح تمام اعمال و رفتار شایسته انسان است و بدون ایمان نمی‌توان به سوی کمال حرکت کرد. هر اندازه درخت ایمان در وجود انسان بارور شود به همان اندازه به کمال خود نزدیک می‌شود. باید توجه داشته باشیم که ایمان هم دارای مراتبی است و برخوردار از مراتب بالاتر، ظرفیت وجودی انسان را بالا می‌برد و او را قرین کمال برتر و عالی‌تر می‌کند. افرادی که در مراحل ابتدایی ایمان قرار دارند و هنوز توان و اراده کافی برای مقاومت در برابر خواسته‌های دنیای را ندارند، ممکن است اسیر نفس خود شوند و در نهایت از مسیر کمال خارج شوند. امام سجاد علیه السلام هم در فراز اول از دعای مکارم الاخلاق بالاترین مرتبه ایمان را از خداوند می‌طلبند. «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَبَلِّغْ بَايْمَانِي أَكْمَلَ الْإِيمَانِ وَاجْعَلْ يَقِينِي أَفْضَلَ الْيَقِينِ وَانْتَهَ بِنَيْتِي إِلَى أَحْسَنِ النَّيَّاتِ وَبِعَمَلِي إِلَى أَحْسَنِ الْأَعْمَالِ». خدایا! بر محمد و آلش درود فرست. و ایمانم را به کامل‌ترین ایمان رسان. و یقینم را برترین یقین قرار ده. خداوند! نیتم را به بهترین نیت‌ها و عملم را به بهترین اعمال برسان. (فراز ۱، دعای ۲۰)

باید توجه داشته باشیم که ایمان کامل نمی‌شود مگر با اخلاق، به همین دلیل پیامبر اکرم (ص) نیز در بیان اهمیت اخلاق نیکو می‌فرماید: «انما بعثتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ». همانا من برای اتمام مکارم اخلاق مبعوث شده‌ام.

در این فرصت قصد داریم چند نمونه از فضایل و رذایل اخلاقی را که مسیر ما را برای رسیدن به کمال هموار می‌کند یا بالعکس، آن‌را ناهموار می‌سازد مرور کنیم.

۱. تکبر

تکبر ناپسند

امام سجاد علیه السلام در فراز چهارم از دعای بیستم صحیفه سجادیه می‌فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَلَا تَرْفَعْنِي فِي النَّاسِ دَرَجَةً إِلَّا حَطَّطْتَنِي عِنْدَ نَفْسِي مِثْلَهَا، وَلَا تُحَدِّثْ لِي عِزًّا ظَاهِرًا إِلَّا أَخَذْتَنِي لِي ذِلَّةً بَاطِنَةً عِنْدَ نَفْسِي بِقَدْرِهَا». خدایا بر محمد و آلش درود فرست، و درجه و مرتبه مرا نزد مردم بلند مگردان مگر آنکه مرا به همان اندازه نزد خودم پست گردانی، و عزتی آشکار برایم ایجاد مکن مگر که به همان اندازه در باطنم خوارم گردانی. ریشه بسیاری از لغزش‌های زندگی تکبر است. تکبر و خودبزرگ بینی آن چنان بد است که خداوند متعال این صفت را به ابلیس نسبت داده و می‌فرماید:

وَ إِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَ اسْتَكْبَرَ وَ كَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ. (بقره/۳۴)

شخص متکبر خود را بالاتر از دیگران می‌داند و لذا طبیعی است که چنین شخصی برای بهتر شدن تلاش کمی دارد و علاوه بر این نزدیکان خود را نیز از دست می‌دهد. حضرت هادی علیه السلام نیز در این راستا می‌فرماید: خود برتر بینی دشمنی و نفرت می‌آورد و خودخواهی و خودپسندی آدمی را از طلب علم باز می‌دارد و حق دیگران را ناچیز می‌شمارد و موجب نادانی می‌شود. سعدی در بوستان نیز می‌گوید:

تواضع سر رفعت افرازدت	تکبر به خاک اندر اندازت
ز مغرور دنیا ره دین مجوی	خدا بینی از خویشتن بین مجوی

تکبر ممدوح!

جالب است بدانید که تکبر در بعضی موارد خوب است: مثلاً در میدان جنگ در مقابل دشمن و همچنین رفتار سنگین و متکبرانه زن مسلمان در مقابل مرد نامحرم. بدرستی که اگر یک زن جایگاه و ارزش خود را بشناسد، در مقابل مرد نامحرم سنگین تر رفتار می‌کند و از این طریق، بسیاری از چالش‌های اجتماعی نیز بوجود نمی‌آید و مسیر رشد برای یک کشور مهیا خواهد شد. امام علی علیه السلام می‌فرماید: برخی از نیکوترین خصلت‌های زنان، زشت‌ترین اخلاق مردان است، مانند تکبر، بخل و ترس. هرگاه زنی متکبر باشد بیگانه را به حریم خود راه نمی‌دهد و اگر بخیل باشد اموال خود و شوهرش را حفظ می‌کند و چون ترسان باشد از هر چیزی که به آبروی او زیان رساند فاصله می‌گیرد.

۲. حسد

حضرت سجاد علیه السلام در فراز هفتم از دعای بیستم می‌فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَحَلِّبْنِي بِحِلْيَةِ الصَّالِحِينَ، وَالْبَسْنِي زِينَةَ الْمُتَّقِينَ، فِي بَسْطِ الْعَدْلِ، وَكُظْمِ الْغَيْظِ، وَإِطْفَاءِ النَّائِرَةِ، وَضَمِّ أَهْلِ الْفُرْقَةِ، وَاصْلَاحِ ذَاتِ الْبَيْنِ، وَإِفْشَاءِ الْعَارِفَةِ، وَسِتْرِ الْعَائِبَةِ، وَلِينِ الْعَرِيكَةِ، وَخَفْضِ الْجَنَاحِ، وَحُسْنِ السَّيْرِ، وَسُكُونِ الرِّيحِ، وَطَيْبِ الْمُخَالَقَةِ، وَالسَّبْقِ إِلَى الْفَضِيلَةِ، وَإِثَارِ التَّفَضُّلِ، وَتَرْكِ التَّعْيِيرِ، وَالْإِفْضَالِ عَلَى غَيْرِ الْمُسْتَحَقِّ، وَالْقَوْلِ بِالْحَقِّ وَإِنْ عَزَّ، وَاسْتِقْلَالَ الْخَيْرِ وَإِنْ كَثُرَ مِنْ قَوْلِي وَفِعْلِي، وَاسْتِكْنَارِ الشَّرِّ وَإِنْ قَلَّ مِنْ قَوْلِي وَفِعْلِي».

بار خدایا بر محمد و آلش درود فرست، و مرا به زیور شایستگان بیاری، و زینت اهل تقوا را در این امور بر من بپوشان: در گسترده سفره عدل، و فرو خوردن خشم، و خاموش کردن آتش فتنه، و جمع کردن پراکندگان، و اصلاح بین مردم، و آشکار نمودن کارهای خوب، و پوشاندن عیوب، و نرم‌خویی، و فروتنی، و خوش‌رفتاری، و وقار، و حسن معاشرت، و سبقت‌جویی به فضیلت، و اختیار کردن تفضل بر دیگران، و چشم‌پوشی از سرزنش دیگران، و بخشش رایگان به غیر مستحق، و گفتن سخن حق هر چند سنگین و گران باشد، و ناچیز دانستن نیکی را در گفتار و رفتارم هر چند زیاد باشد، و بسیار شمردن شر را در گفتار و رفتارم هر چند اندک باشد».

حضرت در این کلام نورانی دوری از حسد را از خداوند متعال می‌طلبند. اما سوال اینجاست که در واقع حسد چه آفاتی دارد و راه علاج آن چیست؟

آفات حسد

حسد به‌عنوان یک بیماری روحی مانع از کمال انسان است. از جمله ویژگی‌های انسان‌های ناموفق می‌توان به حسد اشاره کرد چراکه انسان حسود دائما به نعمت‌های در دست دیگران توجه دارد و تمام آرزویش این است که آن شخص آن نعمت را از دست بدهد. بدین ترتیب بجای اینکه وقت خود را صرف پیشرفت خود و دیگران کند دائما آرامش خود را از دست می‌دهد و از تلاش باز می‌ماند. در حالیکه همین شخص می‌تواند با پرورش ویژگی مقابل حسد یعنی غبطه، به اهداف مهم خود در زندگی برسد.

راه علاج حسد

انسان هرچه در زندگی از لحاظ روحی قدرتمندتر باشد، حسد و کینه اش کمتر است. در همین راستا امام حسین علیه السلام نیز در جمله حکیمانه ای می‌فرماید: قدرت کینه را از بین می‌برد.

اما راه علاج این مریضی روحی این است که:

الف- حسود باید بداند که حسد او در واقع اعتراض به پروردگار است که چرا به فلانی، فلان نعمت را داده است و تقسیم نعمت ها ناعادلانه بوده است و این خطای بزرگی است که ممکن است همه ما در طول زندگی تجربه کرده باشیم، اما چه خوب است از همین حالا زاویه نگاهمان را تغییر دهیم و ناخواسته در صدد اعتراض به خداوند متعال نباشیم .

ب- انسان حسود با حسد خود، از ردیف دوستداران و دوستان خدا خارج می شود و با شیطان هم مسلک می شود . دلیل این امر هم مشخص هست . چرا که اولیا خدا بندگان خدا را دوست دارند و بهترین ها را برای مومنان می خواهند اما ابلیس و کفار پیوسته آرزوی بلا و گرفتاری برای صاحبان نعمت و مومنان را دارند . این ها تنها گوشه ای از ضررهای حسد برای دین و آخرت انسان است . شما هم می توانید با اندکی تفکر ، دلایل خود را در جهت نکوهش حسد نام ببرید .

ایستگاه تفکر

- به نظر شما چرا با وجود اینکه امام سجاد علیه السلام خود از مقام عصمت برخوردارند، باز هم در دعاهایشان از خدا خواسته اند ایشان را از صفاتی چون تکبر و حسد دور نماید ؟
- مسیر رسیدن به کمال برای ما مشخص و مهیاست، اما چرا کمتر به سمت آن پیش می رویم ؟

• چه ارتباطی بین ضرب المثل « با ماه نشینی ماه شوی با دیگ نشینی سیاه شوی » و رسیدن به کمالات وجود دارد ؟

- با دقت در فراز دهم از دعای مکارم الاخلاق چند مورد از ویژگی های پرهیزگاران را از منظر امام سجاد علیه السلام نام ببرید .

* با بررسی ده فراز ابتدایی دعای مکارم الاخلاق جدول زیر را تکمیل نمایید .

شماره فراز	پیام
	پرهیز از حسد
	نیکوترین نیت
فراز سوم	
	دوری از تکبر
فراز نهم	

* امام سجاد علیه السلام هر فراز از دعای مکارم الاخلاق را با صلوات بر پیامبر (ص) آغاز می‌فرمایند. آن هم در زمانی که حکومت بنی امیه بشدت ایشان را تحت نظر داشتند، بدین ترتیب ایشان هم از آثار صلوات بهره می‌بردند و هم جایگاه حقیقی اهل بیت علیهم السلام را به شیوه غیر مستقیم به دیگران یادآوری می‌نمایند. شما نیز می‌توانید همراه دوستان خود به چند مورد از آثار صلوات اشاره نمایید.

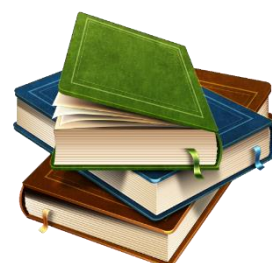
ماجرای مالک اشتر و مرد بازاری

روزی از بازار کوفه می‌گذشت با لباسی از کرباس خام و به جای عمامه از همان کرباس بر سر داشت و به شیوه فقراء عبور می‌کرد. یکی از بازاریان بر در دکانش نشسته بود، چون مالک را دید به نظرش خوار و کوچک جلوه کرد و از روی استخفاف کلوخی را به سوی او انداخت. مالک به او التفات ننمود و برفت. کسی مالک را می‌شناخت و این واقعه را دید، به آن بازاری گفت: وای بر تو هیچ دانستی که آن چه کس بود که به او اهانت کردی؟ گفت: نه.

وی گفت: او مالک اشتر، یار علی علیه السلام بود. آن مرد از کار بدی که کرده بود لرزه به اندامش آمد و دنبال مالک روانه شد که از او عذر خواهی کند. دید به مسجدی آمده و مشغول نماز است صبر کرد تا نمازش تمام شد، خود را بر دست و پای او انداخت و پای او را می‌بوسید مالک سر او را بلند کرد و گفت: این چه کاری است می‌کنی؟ گفت: عذر گناهی است که از من صادر شده است که تو را نشناخته بودم.

مالک گفت: بر تو هیچ گناهی نیست، به خدا سوگند که به مسجد نیامدم مگر برای تو استغفار کنم و طلب آمرزش نمایم.

حالا که با مسیر کمال و ویژگی های انسان های کمال طلب بیشتر آشنا شدیم چه خوب است تا به این راه ادامه داده و در پرتو سخنان امام سجاد علیه السلام در سایر دعا های صحیفه سجادیه، این اقیانوس بیکران، در جستجوی این کمالات باشیم و از کلام بزرگانی همچون امام علی علیه السلام و فرزندان برزگوارشان بیشتر بهره ببریم.

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
کیمیای محبت	محمد محمدی ری شهری	دارالحدیث	عموم
اخلاق در قرآن	آیت الله مکارم شیرازی	مدرسه امام علی بن ابی طالب (ع)	عموم

بیشتر بخوانیم

متن فرازهای ۱ و ۴ و ۷ دعای بیستم صحیفه سجادیه امام سجاد علیه السلام
برای مطالعه و آشنایی با برخی واژگان

ترجمه	فراز ۱
خدایا بر محمد و آلش درود فرست و ایمان مرا به کاملترین درجات ایمان برسان	اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَبَلِّغْ بِيَمَانِي أَكْمَلَ الْإِيْمَانِ
و نیتم را به بهترین نیتها و عملم را به بهترین اعمال پایان بخش	وَ أَنْتَهُ بِنَيْتِي إِلَى أَحْسَنِ النَّيَّاتِ، وَ بَعْمَلِي إِلَى أَحْسَنِ الْأَعْمَالِ
ترجمه	فراز ۴
خدایا! بر محمد و آلش درود فرست و درجه و مرتبه مرا نزد مردم بلند مکن، مگر آن که به همان اندازه نزد خودم پست گردانی	اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَ لَا تَرْفَعْنِي فِي النَّاسِ دَرَجَةً إِلَّا حَطَطْتَنِي عِنْدَ نَفْسِي مِثْلَهَا،
و عزت آشکاری برایم ایجاد مکن، مگر آن که به همان اندازه ، خواری باطنی برایم ایجاد کنی.	وَ لَا تُحَدِّثْ لِي عِزًّا ظَاهِرًا إِلَّا أَحَدَّثْتَ لِي ذِلَّةً بَاطِنَةً عِنْدَ نَفْسِي بِقَدَرِهَا .
ترجمه	فراز ۷
خدایا! بر محمد و آل محمد درود فرست و [این خصلت‌هایی که می‌شمارم، به نفع من] تغییر ده: شدت کینه دشمنان را به محبت	اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَبْدِلْنِي مِنْ بَغْضَةِ أَهْلِ الشَّنَانِ الْمَحَبَّةَ،
و حسد متجاوزان را به مودت و بدگمانی و تهمت اهل صلاح را به اطمینان و	وَ مِنْ حَسَدِ أَهْلِ الْبَغْيِ الْمَوَدَّةَ، وَ مِنْ ظَنَّةِ أَهْلِ الصَّلَاحِ الثَّقَةَ
و دشمنی نزدیکان را به دوستی و مخالفت خویشان را به خوش رفتاری	وَ مِنْ عَدَاوَةِ الْأَدْنِيْنَ الْوَلَايَةَ، وَ مِنْ عُقُوقِ ذَوِي الْأَرْحَامِ الْمَبْرَةَ
و تنها و بی‌یار گذاشتن نزدیکان را به یاری و دوستی فریبکاران را به درست شدن دوستی	وَ مِنْ خِذْلَانِ الْأَقْرَبِينَ النَّصْرَةَ، وَ مِنْ حُبِّ الْمُدَارِينَ تَصْحِيحَ الْمَقَّةِ،
و رد کردن هم‌نشینان را به رفتاری کریمانه و تلخی ترس از ستمکاران را به شیرینی امنیت.	وَ مِنْ رَدِّ الْمُلَابَسِينَ كَرَمَ الْعِشْرَةِ، وَ مِنْ مَرَارَةِ خَوْفِ الظَّالِمِينَ حَلَاوَةَ الْأَمْنَةِ الْأَمْنَةَ